

Svetlana Zajceva, Lenjingrad

TEMATSKI PRINCIP OBRADE GRAĐE U DIJALEKATSKIM REČNICIMA

Leksikografska i leksikološka istraživanja rečničkog fonda mesnih govora predstavljaju još jedan pravac intenzivnog proučavanja hrvatskih i srpskih dijalekata koji se u zadnje vreme formira uz dva druga — stvaranje monografskih opisa pojedinih govora ili većih dijalekatskih celina i izrada dijalektoloških atlasa — što je bila glavna preokupacija jugoslovenskih dijalektologa u toku dve protekle decenije¹. O tome danas svedoči postojanje takvih dijalekatskih rečnika kao što su Rječnik govora Vrgade (B. Jurišić), Rječnik srednjodalmatinskih čakavskih govora (M. Hraste, P. Šimunović), početak rada na Dijalekatskom rečniku Vojvodine (D. Petrović), Čakavskom rječniku (M. Moguš) i Rječniku hrvatskih kajkavskih govora (A. Šojat), kao i sve veći broj radova o dijalekatskoj leksici.

Iskustvo što ga je stekla slovenska leksikografija i leksikologija u toku zadnjih 30 godina veliko je: definisane, razrađene i realizirane su skoro sve poznate danas u nauci vrste rečnika. Teorijska i metodološka pitanja u vezi s izradom dijalekatskih rečnika razmatrana su na V međunarodnom kongresu slavista u Sofiji (1963), na VII međunarodnom kongresu slavista u Varšavi (1973), na međunarodnom simpoziju u Prešovu (1975), kao i na mnogim drugim međunarodnim i regionalnim skupovima. Diskusije i praksa su pokazale da u proučavanju dijalekatske leksike ne može biti jedinstvenog puta, kao ni konačnih rešenja. Osnovni problemi koji se javljaju u vezi s izradom dijalekatskih rečnika zahtevaju ponovno njihovo rešavanje u svakom konkretnom slučaju.

Teorijski gledano, mogu se stvarati sve nove i nove vrste rečnika, što F. P. Filin objašnjava bezbrojnim mogućim aspektima proučavanja rečničkog fonda, ističući da se u praksi obično leksikografi opredeljuju za najcelishodniji način opisivanja leksičkog sistema i realne putove realizacije svojih planova². U centru pažnje leksikografa bili su i ostaju dva tipa dijalekatskih rečnika: rečnik kompletni i diferencijalni. Međutim, pošto je kompletnost svakog rečnika uvek relativna, G. G. Meljničenko, na primer, predlaže da se kompletni rečnik, koji obuhvata celu leksiku jednog govora, uključujući i onu koja mu je zajednička s književnim jezikom, nazove nediferencijalni za razliku od diferencijalnog rečnika, koji prezentira isključivo dijalekatsku leksiku³. A sastavljači Rečnika slovačkih govora predlažu da se

distinkcija vrši na nivou: kompletni (sistematski) — nekompletni (diferencijalni) rečnik⁴.

Kompletni (nediferencijalni) rečnik privlači dijalektologe jer se u njemu može odraziti leksičko-semantički sistem govora. Zanimljivo je istaći da je o potpunom rečniku, još 1914. godine, govorio pokretač savremene hrvatske dijalektologije Stjepan Ivšić. U njegovom Nacrtu za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja, gde ima i jedno poglavlje posvećeno dijalekatskoj leksici, piše: »Za nauku bi bili veoma korisni potpuni rječnici pojedinih krajeva«⁵.

Međutim, prilikom izrade kompletnih rečnika iskrsava veći broj problema, uglavnom tehničke prirode, a osim toga u svim postojećim danas rečnicima takve vrste ima odstupanja od principa izrade kompletnog rečnika⁶. Diferencijalni pak princip, koji se češće koristi u praksi, ne pruža mogućnost da se dijalekatska leksika razmotri u sistematskom planu i da se na osnovu iznesene u takvom rečniku građe vrše uporedno-tipološka istraživanja, što su više puta podvlačili mnogi istraživači, između ostalih i N. I. Tolstoj⁷. Zato se postavlja pitanje pronalaženja nekog drugog puta koji bi vodio što boljem prezentiranju sistematskih odnosa u leksici mesnih govora. Jedno je od mogućih rešenja — korišćenje tematskog principa obrade dijalekatske leksike.

Prvi put u slavistici taj je princip široko realiziran u seriji radova o leksici Varmiji i Mazura⁸. Sledeći primer poljskih dijalektologa, ekipa sovjetskih dijalektologa na čelu s N. I. Tolstojem realizirala je jedan zamišljen projekt radi prikupljanja i proučavanja leksike Polesja. Istraživači se nisu mogli opredeliti za diferencijalni rečnik celoga tog područja jer se u tom slučaju nije moglo odrediti prema kojem se od tri standardna istočno-slovenska jezika mora određivati specifičnost leksike poleskih govora. Jedan od razloga bila je i težnja k što potpunijem opisivanju leksike tih govora radi daljeg njenog sistematskog proučavanja. Izrada kompletnog nediferencijalnog rečnika Polesja također je bila nemoguća zbog dijalekatske nejednakosti tog područja i realnih mogućnosti ekipe koja se prihvatila toga posla. Istraživači leksike Polesja krenuli su putem izrade serije kontrastivnih tematskih rečnika, monografskih opisa istih tematskih grupa i dva diferencijalna rečnika koja bi prikazala specifičnu leksiku tih govora. Prilikom realizacije tog projekta najbolje je obrađena specijalna leksika koja odražava specifičnost načina života ljudi i poljoprivredne proizvodnje u tom regionu. Tematski rečnici su se radili po jedinstvenom planu, a leksički upitnici su se u toku rada na terenu dopunjavali, usavršavali služeći za orijentaciju i kontrolu u toku rada. Oni nisu služili kao program koji bi unapred planirao, a time i ograničavao obim dijalekatske građe koja se prikupljala na terenu⁹. U tematskoj seriji o leksici Polesja šire se prezentira leksika obrađenih tematskih grupa i dublje razrađuje semantika dijalekatskih reči. To se može oceniti kao rezultat doslednijeg korišćenja principa tematske obrade leksike. U tematskoj seriji o leksici Varmiji i Mazura najveća pažnja posvećuje se geografiji dijalekatskih reči iz obrađenih tematskih grupa, kao i njihovoj etimologiji i rasprostranjenosti u opšteslovenskom arealu. Ali poljski dijalektolozi nisu se zadovoljili fragmentarnim opisima sistematskih odnosa u leksičkom sistemu govora tog regiona, nego

su počeli rad na kompletnom rečniku radi potpunog leksičko-semantičkog opisa tih govora¹⁰.

Ta dva primera nam pokazuju da se u određenoj fazi istraživanja dijalekatske leksike pojedinih regiona tematski princip obrade leksike može pokazati kao najcelishodniji iz čitavog niza razloga lingvističke i nelingvističke prirode. On se već odavno koristi u opštoj leksikografiji kao postupak koji olakšava leksičko-semantičku analizu i otkrivanje sistematskog karaktera veza unutar leksičkog sistema uz saznanje da u leksičkom sistemu jezika nema izoliranih reči, da je svaka reč na bezbroj načina povezana s ostalima, a da rečnik bilo kojeg tipa uvek prezentira samo jedan deo leksičkog sistema.¹¹ Dijalekatski tematski rečnici još doslednije negoli terminološki rečnici standardnog jezika odražavaju sistematski karakter leksičko-semantičkih odnosa jer u mesnom govoru i terminološka leksika predstavlja neodvojiv deo celokupnog leksičkog sistema jer je u opštoj upotrebi, za razliku od terminološke leksike standardnog jezika, čija je upotreba ograničena i socijalno determinirana.

Međutim, iz istih je razloga izrada tematskog dijalekatskog rečnika puno kompliciranija od izrade terminološkog rečnika standardnog jezika. Ta se leksika teže izdvaja iz govora izvornih govornika. Primena tematskog principa već prilikom prikupljanja građe na terenu olakšava posao sakupljača jer mu pruža mogućnost da usredsredi svoju pažnju na određene pojave iz života govornika i da s time poveže svoje naučne preokupacije. To će mu sve pomoći da se lakše snađe u oblasti koju istražuje, izbegne nedoslednost u prikupljanju građe i lakše odredi mesto svakog dijalektizma u sistemu dotičnog govora, njegovu povezanost s drugim rečima koje neće ući u rečnik. Takav će rečnik jednostrano odražavati stvarnost, ali u njemu neće biti uobičajenog za dijalekatske rečnike diferencijalnog tipa anatomisanja živog jezika na leksičko-gramatičkom, stilskom i sintaksičkom planu.

Tematske grupe leksike izdvajaju se na osnovu principa semantičkog polja. Semantička analiza bazira se pri tome na metodu komponentne analize koji omogućuje izdvajanje semantički relevantnih obeležja predmeta odnosno pojava na pojmovnom nivou. Kako ističu J. V. Guliga i J. I. Šendeljs, ona služi kao primer uzajamne zavisnosti procesa diferencijacije i integracije jer izdvajanje minimalnih semantičkih jedinica — sema — služi istovremeno pronalaženju i specifičnih elemenata značenja svake reči i onih zajedničkih za nekoliko reči¹². Slična je po tome i uloga tematskog rečnika u osvetljavanju leksičko-semantičkih veza u govoru.

Obrađivanje svake tematske leksičke grupe traži od istraživača solidno poznavanje konkretne oblasti iz života izvornih govornika. Svaka tematska grupa zahteva od istraživača rešavanje čitavog niza specifičnih leksikoloških i leksikografskih pitanja. Uzmimo kao primer naš pokušaj leksikografske obrade štokavskih naziva nekoliko vrsta domaćih životinja: konja, goveda, ovaca, koza i svinja. Tematski rečnik koji je obuhvatio takvu leksiku iz skoro 250 štokavskih punktova fiksira samo nominativna neprenesena značenja 580 štokavskih zoonima¹³.

Za ovu tematsku grupu, kao i za mnoge druge koje uključuju leksiku vezanu za proizvodnu delatnost izvornih govornika, principijelno je važno

pitanje određivanja funkcionalno-stilskog karaktera toga leksičkog sloja, to jest odgovor na pitanje da li je ova leksika terminološka po svojoj prirodi i, ako je terminološka, u kojoj meri. Kao i mnogi drugi istraživači priznajemo poseban status takve leksike u sistemu mesnoga govora jer takva leksika u njenoj svakodnevnoj upotrebi ne funkcionira kao čisto terminološka, ali ima sličnu funkciju jer je stočarstvo vekovima bilo jedna od najvažnijih grana privređivanja čiji su se proizvodi koristili u samom domaćinstvu, ali i za prodaju¹⁴. Zato smatramo celishodnim predlog J. S. Trifonovasa da se u vezi s tematskim grupama dijalekatske leksike uvede pojam socijalne aktualizacije¹⁵. Sociolingvistička specifičnost funkcionisanja socijalno aktualizirane leksike stočara, odnosno ljudi koji gaje domaće životinje, sastoji se u tome da tu leksiku prvenstveno upotrebljava određena socijalno-stručna grupa izvornih govornika, ali uz to ona ostaje leksikom opšte upotrebe. Tome doprinosi i specifičnost koju ispoljava ta tematska grupa u mesnim govorima u odnosu na leksiku standardnog jezika. A ta se specifičnost, između ostalog, sastoji i u prekomernom detaliziranju naziva, njihovoj usitnjenosti, koja je rezultat postojanja velikog broja raznovrsnih semantičkih obeležja koja su se formirala u uslovima privatnog gazdinstva.

Tako, na primer, u okviru navedene tematske grupe izdvaja se 280 distinktivnih semantičkih obeležja (DSO) samo na osnovu diferencijacije naziva domaćih životinja po polu, uzrastu i ekonomskoj svrsishodnosti gajenja određene vrste životinja. To detaliziranje naziva u okviru ove tematske grupe u štokavskim govorima dobro se vidi kod naziva za mladunčad ovaca. Osim leksema koje u govorima imaju status opšteg naziva za mladunče ovce (*jagnje, bravče, mlade, ovče, čokle, šilježe, špure; jaganjac, jaganjčić, jagnjić, janjac, ovnić, ovnićak; jagnjica*) postoje mnogobrojni nazivi čije se značenje određuje prema vremenu u koje mladunče dođe na svet, prema vremenu koćenje majke i prema načinu ishrane (tek rođeno jagnje: *bagane, jakoroče, mažunče*; prevremeno rođeno jagnje: *izjalovče, izmetak, izmeče, nedonošče, ranče*; jagnje rođeno na vreme: *donošče*; poslednje jagnje kod ovce: *isporče*; jagnje rođeno među prvima u sezoni: *prvenče, prvešče, prvunče, ranče; ranjak, starišak; ranica, ranjka, starišica, starunica*; jagnje rođeno kasnije nego obično: *mažunče, mladenče, mladunče, pozniče, sugare, trzanče, trze, trzjače, trzne; sugarac, trzak, trzan, trzen, trzjak; sugarica, trza, trzjaka*; prvo jagnje kod ovce: *kopile*; jagnje od ovce sjagnjene pre vremena: *kopile, kopilče, špure; kopilan, kopiljak; kopilica*; jagnje dok sisa: *dojenče, dojče, odojak, odojče, sisanče, sisače, trzanče, trze*; jagnje koje sisa tuđu majku: *dojenče, podojče*; jagnje odbijeno od dojenja: *grmotučak, grmotučac, odluč*). Još su mnogobrojnija u štokavskim govorima semantička distinktivna obeležja u vezi s uzrastom ovaca i njihove leksičke realizacije. Većina ovih i sličnih naziva ne spada u termine. Međutim, baš oni umnogome određuju specifičnost dijalekatske leksike. Baš ta se leksika mora spasiti danas od zaborava jer se gubi zbog opšte terminologizacije takve leksike u mesnim govorima pod uticajem standardnog jezika. Mogli bismo još istaći višeznačnost reči koje nastupaju u govoru kao nazivi domaćih životinja, to jest odsustvo monosemičnosti kod njih što se ističe kao jedna od bitnih karakteristika terminološke leksike, postojanje kod mnogih od

tih reči figurativnih emotivno nijansiranih značenja kao i mnoge druge specifične karakteristike.

Međutim, u nauci je uobičajeno tretiranje takve leksike mesnih govora kao terminološke. Može se prihvatiti i takav stav ali se on mora dosledno odraziti i u rečnicima. U postojećim rečnicima srpskohrvatskog jezika, koji u manjoj ili većoj meri odražavaju leksičko bogatstvo mesnih govora, slika je dosta šarena. U Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU u zoonime su svrstani nazivi pojedinih vrsta domaćih životinja. Kao oznaka za tu njihovu karakteristiku koristi se latinski termin (KŌZA Capra hircus, poznata domaća životinja; KŌNJ Equus caballus L. poznata domaća životinja, na kojoj se jaše ili goni, ili koja vuče kola ili plug itd.). Međutim, te oznake nema kod drugih reči koje i u standardnom jeziku i u govorima isto tako nastupaju kao nazivi nekih vrsta životinja (GOVEĆE, ŌVCA, SVINJA, KRĀME, PRĀSAC itd.). U deset već objavljenih knjiga Rečnika srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU oznaka *zool.* dosledno prati opšte nazive za pojedine vrste domaćih životinja (v. GOVEĆE, KŌZA, KŌNJ), nalazi se o takođe kod reči *jarac* (JĀRAC I. a. *zool.* mužjak *goat*), ali je nema kod drugih naziva za odraslo muško ili žensko grlo (v. BĪK, KRĀVA, VŌ, VĒPAR, KRĀMAK i sl.). U Čakavisches-Deutsches Lexicon M. Hraste i P. Šimunovića pod redakcijom R. Olescha oznaka *zool.* prati čakavske reči KĀVRA, KŌBYLA, KŌNJ, KOZĀ, KRĀVA, PRŌSĀC, a nema je kod reči BĀHUJA, BĀK, GŪDA, GŪDĀC, GŪDE, GUDŌN, JĀRAC, JĀRŪH itd. iako reči u obe grupe označavaju opšte nazive određenih vrsta životinja ili nazive odraslih mužjaka ili ženki, to jest spadaju u iste semantičke kategorije. Radi se o očitoj nedoslednosti u leksikografskom postupku koja remeti određene sistematske odnose u leksici mesnih govora, koji su ionako poremećeni u rečniku zbog svrstavanja reči po abecednom redu.

Kod zoonima leksikograf mora razgraničiti nazive apelative od naziva imena. Mora se takođe izdvojiti grupa naziva domaćih životinja koji imaju obe te funkcije. To su obično nazivi životinja prema spoljašnjem obliku i nekim drugim osobinama. Kod određivanja značenja takvih reči u rečnicima takođe ima nedoslednosti. Propraćeni obično primerima iz mesnih govora, ponekad tim istim primerima, takvi zoonimi u rečnicima se tretiraju čas kao apelativi, čak kao imena. Ređe se fiksira dvojaka njihova funkcija. Najdosledniji u beleženju te karakteristike zoonima je RSA. Uzmimo radi ilustracije nekoliko primera iz rečnika:

a) nazivi domaćih životinja prema spoljašnjem obliku

RSA: GĀLJA¹ i GĀLJA I. naziv za životinju crne dlake.

RJA: GALJA crna koza.

RSA: GĀRA i GĀRA 2. naziv za domaću životinju crne dlake ili glave i ime takvoj životinji.

RJA: I. GĀRA (ime ovci): a) čađave boje. b) bijele boje u koje je crno lice.

RSA: KŪSŌV pas kusog, podrezanog repa i ime takvom psu.

RJA: KŪSOV pas bez repa.

- RSA: KŪSONJA¹ I. domaća životinja (mužjak) kusog repa i ime takvoj životinji.
- RJA: I. KŪSONJA ime kusastijem domaćijem životinjama.
- b) nazivi domaćih životinja prema njihovoj funkciji u stadu:
- RSA: ZVŌNĀR 3. živinče (mužjak) koje sa zvonom, medenicom o vratu predvodi stado.
ZVŌNĀRA 2. živinče (ženka) koja sa zvonom, medenicom o vratu predvodi stado; ime takvoj životinji.
- RJA: 2. ZVŌNĀR životinja sa zvonom na vratu pred stadom domaćih životinja.
2. ZVONARA ženka kod domaćih životinja sa zvonom na vratu.
- c) nazivi domaćih životinja prema vremenu plodjenja ili rođenja:
- RJA: ŠPŪRKA krava, kobila, koza, ovca, koje se podvode i dobivaju mlado prije svoga reda... ŠPŪROVA ime kravi, koja se kao junica otelila prije svoga reda, isto što špurica, špurka.

Obraćajući se rečnicima primetićemo takođe da se u njima često nepotpuno i nedosljedno razrađuje semantika reči koje istovremeno služe i kao naziv određene vrste životinja i kao naziv odraslog grla prema polu. Tako RJA fiksira samo prvo od dva navedena značenja: KŌZA Capra hircus, poznata domaća životinja. a. a) domaća, pitoma; KŌNJ Equus caballus L. poznata domaća životinja, na kojoj se jaše ili goni, ili koja vuče kola ili plug itd. . . . I. u pravom smislu: a. uopće; ŌVCA poznata životinja, koja pripada među sitnu stoku; PARIP konj, osobito prostiji, kljuse; I. PRASAC poznata životinja, koja se zove i krmak; I. SVĪNJA krmak, prasac, domaća i divlja svinja. RSA već dosledno razlikuje te semantičke komponente u značenju takvih naziva koje nisu uvek u istim međusobnim hijerarhijskim odnosima u semantičkoj strukturi različitih reči: KŌZA I. b. zool. domaća pripitomljena vrsta Capra hircus . . . koja se gaji radi mleka, mesa i kože; ženka te vrste; KŌNJ I. a. zool. sisar Equus caballus iz reda kopitarā, živa hna domaća životinja koja služi za vuču i jahanje. b. (obično u mn.) zool. opšti naziv za kopitare roda Equus, iz porodice Equidae. v. ujalovljeno, počišćeno muško grlo konja; supr. pastuv; KRMAK I. a. odrasli mužjak svinje, vepar, prasac. b. mladunče svinje, prase; muško prase. v. mn. svinje uopšte; KRME I. mlada svinja, svinjče, prase; svinja uopšte. U Rječniku srednjodalmatinskih čakavskih govora M. Hraste i P. Šimunovića kod reči KŌNJ te dve komponente formiraju dva različita značenja: I. zool. Equus »männl. Pferd (Hengst, Wallach)« 2. pl. »Pferde und/oder Maultiere«, kod ŌVCA prva 'naziv životinje određene vrste' formira značenje, a druga 'naziv ženke' njegovu nijansu: I. »Schaf, weibliches Schaf«. Međutim, za KOZĀ u Rječniku daje se pod broj I značenje Capra »Ziege« s oznakom »zool.« Druga komponenta nije odražena, iako se u govorima realizira što se vidi iz primera navedenih kod drugih odrednica: Pomŭz kozè i poldŏj kozlĭce (v. kod KOZLĪC), Mĭ nĭmomo kozŭ, ma ĭmomo dvĭ kŏzlice (v. kod KŌZLĪCA). U takvim i sličnim slučajevima semantički obim čitavog niza dijalekatskih reči i specifičnost distribucije leksičkih i semantičkih jedinica govora nisu odraženi u punoj meri. Prilikom obrade semantike dijalekatskih reči važno

je uzeti u obzir relevantnost odnosno irelevantnost pojedinih obeležja u sistemu i način njihove leksičke realizacije. Ako se ova činjenica zanemari, određivanje semantike dijalekatskih reči može biti veoma neprecizno što je nedopustivo jer se u takvim slučajevima radi o određenim zakonitostima u formiranju semantičke strukture reči određenog tipa, što se lako uočava u tematskom rečniku.

U leksikografskoj praksi takođe se često dešava da se u semantiku dijalekatske reči po tradiciji uključi sav inventar distinktivnih obeležja koja se manifestiraju u mesnim govorima i u standardnom jeziku uz pomoć te ali i još nekoliko drugih leksičkih jedinica. U okviru naše tematske grupe kao primer mogla bi se navesti SDO: 1) opšti naziv za odraslog mužjaka, 2) naziv za nekastriranog mužjaka koji služi za priplod, 3) naziv za kastriranog mužjaka. Te semantičke razlike u mnogim štokavskim govorima realizuju se dosledno na leksičkom nivou. To se vidi i po broju takvih leksema u mesnim govorima. Specijalno ih je mnogo među nazivima za svinje: Nazivi mužjaka svinje:

- a. opšti naziv: vepar, gican, gudan, gudac, gudaš, gudin, gučko, gućo, domuz, žir, krmak, prasac
- b. mužjak koji se koristi za priplod: azman, ak, akoč, bak, bika, bukoš, bucko, vepar, zapraz, nerast, praz, prasac, rzak, rkač, ulac
- c. kastrirani mužjak svinje:
  - c. 1. opći naziv: brav, bravac, vepar, gudan, guran, zvočka, bravak, jalovac, krmak, prasac
  - c. 2. nedavno kastrirani mužjak svinje: novorez
  - c. 3. naziv mužjaka svinje prema načinu kastriranja: potkožnjak, uvrtač
  - c. 4. loše kastrirani mužjak svinje: uštrk.

Dijalekatska građa svedoči o određenom leksičko-semantičkom ukrštavanju u okviru semantičkog polja s DSO 'naziv mužjaka svinje' na štokavskom terenu, ali to se ne može reći za sve štokavske govore.

U rečnicima, međutim, uobičajene su takozvane »kružne definicije«¹⁶ kada se značenje reči određuje uz pomoć uzajamnih uputa. Onda se KRMAK određuje kao 'prasac, vepar', a PRASAC kao 'vepar, krmak' i sl. Takve definicije često ne odražavaju semantičku strukturu govora i njenu leksičku realizaciju, a zato mogu biti netačne ili čak pogrešne. U mnogim govorima svaku od tri navedene sememe manifestira posebna leksema, a ako dolazi do ukrštavanja ono je dosta specifično u svakom govoru. U tematskom rečniku gde su semantička diferencijacija reči i leksičko-semantička distribucija uočljivije lakše je izbeći nedoslednosti takve vrste.

Takve i slične nedoslednosti i odstupanja dovode do toga da se u rečnicima raznog tipa definicije značenja dijalekatskih reči ne odražavaju sistematske odnose. Tematski rečnik pruža više mogućnosti za rešenje toga i mnogih drugih problema. Paralelna leksičko-semantička istraživanja još više doprinose kompleksnom proučavanju dijalekatske leksike.

Naš pokušaj izrade Rečnika štokavskih naziva domaćih životinja još jednom je potvrdio bogatstvo ove leksičke grupe u mesnim govorima (oko 300 semema u štokavskim govorima manifestira se uz pomoć skoro 600

leksema, dajući preko 1000 leksičko-semantičkih realizacija u govorima) i njenu nedovoljnu zastupljenost u postojećim rečnicima (trećina leksema i još veći broj semema nisu registrirani u rečnicima). Građa prezentirana u takvom rečniku mogla bi poslužiti kao baza za leksičko-semantička i lingvo-geografska istraživanja. Međutim, po našem se Rečniku, u koji je bio uključen leksički materijal iz raznih danas postojećih izvora, odmah vidi da je za sistematska proučavanja leksičko-semantičkih odnosa u štokavskim govorima upotrebljiva samo ona građa koja se prikupljala na osnovu tematskog principa po specijalnom upitniku. Građa za druge punktove je malo upotrebljiva jer je nepotpuna i nesistematska.

Tematski princip obrade koji se bazira na sistematskim odnosima unutar dijalekatske leksike pruža mogućnost da se preciznije odredi i opiše semantika svake dijalekatske reči. Fragmentarnost prikazivanja rečničkog fonda mesnih govora kompenzira se u tematskom rečniku uz pomoć detaljnog opisa jednog dela sistema koji odražava sistematske odnose u okviru tog podsistema. U rečniku svakog tipa, čak i u diferencijalnom, tematski princip obezbeđuje prezentiranje bitnih osobina leksičko-semantičkog sistema govora, a u kontrastivnom rečniku i specifičnosti leksičko-semantičkih odnosa u svakom opisanom govoru uz pomoć ograničene po obimu dijalekatske građe. Tematski princip dopušta da se ujedine semantički i leksikografski aspekti radi kompleksnog proučavanja dijalekatske leksike. U današnjoj fazi razvoja slovenske i srpskohrvatske leksikografije on se može priznati kao aktualni jer obezbeđuje istovremeno i bazu za savremena leksikološka istraživanja i viši nivo leksikografske obrade dijalekatske leksike.

SKRAĆENICE

- RJA — Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti. Knj. I—XXIII. Zagreb 1880—1975
- RSA — Речник српскохрватског књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности. Knj. 1—11. Београд, 1959—1981
- SDO — Semantičko distinktivno obeležje

LITERATURA

1. *Finka B.* Hrvatsko jezikoznanstvo u poslijeratnom razdoblju. — *Suvremena lingvistika*, br. 19—20. Zagreb, 1979, s. 48.
2. *Филин Ф. П.* Актуальные проблемы диалектной лексикологии и лексикографии. — *Славянское языкознание. VII Международный съезд славистов.* Варшава, август 1973. Доклады советской делегации. Москва, 1973, с. 347
3. *Мельниченко Г. Г.* Новый региональный словарь. — *Русский язык в школе*, 1971, 6, с. 109
4. *Рипка И.* О некоторых вопросах концепции «Словаря словацких говоров». — *ОЛА. Материалы и исследования.* 1979. Москва, 1981, с. 97
5. *Ivšić Stj.* Nacrt za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja. Zagreb, 1914, s. 43
6. *Filin F. P.,* cit. rad, s 351—359

7. Лексика Полесья. Москва, 1968, с. 4
8. Słownictwo Warmii i Mazur. Wrocław, 1958
9. Лексика Полесья. Москва, 1968, с. 7
10. Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur. Instrukcja redakcyjna. Opracowała Z. Stamirowska. Warszawa, 1969
11. Караулов Ю. Н. Одная и русская идеография. Москва, 1976, с. 75—76
12. Гулыга Е. В., Шендельс Е. И. О компонентном анализе значимых единиц языка. — Принципы и методы семантических исследований. Москва, 1976, с. 291
13. Зајцева С. Речник штокавских назива домаћих животиња, рукопис
14. Мораховская О. Н. Сопоставление лингвистических и этнографических ареалов для уточнения значения слов. — Диалектология и лингвогеография русского языка, Москва, 1981, с. 145
15. Трифонова Я. С. Явления социальной дифференциации диалектной лексики в островном говоре. — Проблемы внутренней и внешней лингвистики. Москва, 1978, с. 146
16. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики. Москва, 1973, с. 240—241

Светлана Заицева

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПРИНЦИП ОБРАБОТКИ МАТЕРИАЛА В ДИАЛЕКТНЫХ СЛОВАРЯХ

Резюме

Современный уровень славянской лексикографии позволяет более полно отображать в словарях все еще недостаточно изученную лексику местных говоров. Тематический принцип сбора и обработки диалектной лексики в последние десятилетия широко применяется и с целью создания особого типа диалектных словарей, и как технический прием, позволяющий при составлении диалектных словарей любого типа обеспечить достаточную полноту собранного материала и отражение системных связей в лексико-семантической системе описываемого говора.

Следует признать актуальность этого принципа для сербохорватской диалектной лексикографии на современном этапе ее развития. Создание тематических словарей, базирующихся на системных отношениях в лексике местных говоров, способствовало бы выявлению существенных особенностей лексико-семантических систем говоров в рамках отдельных семантических полей, решению целого ряда важных лексикологических и лексикографических проблем, связанных в комплексном изучении диалектной лексики, а тем самым и созданию базы для современных лексикологических исследований и более высокому уровню лексикографической обработки диалектной лексики. Преимущества тематического принципа диалектного материала показаны в работе на примере создания Словаря штокавских названий домашних животных.